

jobban tisztelő javaslatot előhúzni a tarsolyukból, majd megtámogatni azt hajdan volt időkből vett példázatokkal (nem rajtuk múlt – hacsak nem a békességükön és naivitásukon –, hogy a történelem talán legnagyobb holokausztjának áldozatává váltak).

Az ágvég, napszakról függően, Napra vagy Holdra mutat, no de mit tudhat a gallyról, aki nem látja a törzset, és mit tudhat a fáról, akinek

nincs fogalma a gyökérről? Sétáljunk sokat, nézelődjünk – javaslod –, és előítéleteinket sutba dobva igyekezzünk mindenben az önmagán túlmutatót, a múlthatatlanul csodálatosat, a nagy egészhez kapcsolódót felfedezni.

Köszönjük a kérdéseket, Jóska, és köszönjük a szemléletet; a rányitásokat, ahogy szelíden odafordítod tekintetünket az örök emberi vizsgálóvalókra, és nyitogatod szívün-

ket az örök és egyetlen valóságra – a szeretetre.

Kállay Kotász Zoltán

Merza József válogatott írásainak kötetét Mivé lesz az ember? címmel a Cédus Művészeti Alapítvány megbízásából a Napkút Kiadó jelentette meg. A könyv bemutatója szeptember 25-én, hétfőn 18 órakor lesz az Országos Idegennyelvű Könyvtárban (Bp. V. ker., Molnár u. 11.).

Hol fúj a Lélek?

Nem vagyok tudományellenes, de ellene vagyok a megtévesztő ideológiáknak, amelyek tudományos mezbe öltözve lejárattják a szavaknak, az ítéleteknek, az összefüggéseknek s végül magának a tudománynak a becsületét. A hazug szavak nem köteleznek semmire, csupán megfosztják az embert abbéli hitétől, hogy egyáltalán létezhetnek olyan igék, amelyekre felteheti az éle-

tét. Ez a *hitrontás* a hamis ideológiák bűne. Nem az, hogy valahol tévednek, hanem az, hogy el akarják hitetni velünk abszolút igazságukat, egyedüli tudományosságukat. Az egészséges ember szívesebben fogad el javaslatokat akkor, ha nem kell hinnie a javaslattevő igazságmonopóliumában. Ha tudhatja azt, hogy ő is részese az igazság kifejtésének, abban a mértékben, ahogyan befogadni képes az emberiség egészét – és nem egy kinevezett részét – minden igazságra elvezető Lelket. Ha érezheti: benne is megszólal a Lélek, s ő közölheti a megszólaló Lelket minden emberrel.

Hol fúj ma a Lélek? „A vallás reneszánszának terjedése jóformán egyetlen komoly akadályba ütközik. Meglepő módon nem az állam..., hanem az egyházak, az egyházak vezetői képezik a legnagyobb akadályát a vallás terjedésének. Az elmúlt 40 esztendőben olyan konzervatív szemmel alakult ki a különböző egyházakban és felekezetekben, amely elriasztja az érdeklődő fiatalot, a gyerekeket is. [...] Az egyházak vezetői [...] nagyon ósdi szellemet képviselnek.” A zsidó rabbival, Raj Tamással együtt minden vallásfelekezet hívei arról panaszkodnak, hogy a Hivatal ellene dolgozik a hit fejlődésének. Ez a derék rabbi viszont még nem elég idős ahhoz, hogy saját emlékei lehetnének a negyven év *előtti* állapotokról. A panasz ugyanis már korábban is panasz volt, és okkal. Egyre-másra születnek ma cikkek és könyvek arról, hogyan tévesztette és téveszti össze a hierarchia és a hierarchia által gyermeknek nevelt hívő nép Isten Országát az egyházzal, és az egyházi vezetőket magával Jézus Krisztussal – ebből következően pedig a vezetők megnyilatkozásait vagy utasításait Jézus tanításával vagy parancsaival. Fegyelmezett, nagy tudású emberek estek ebbe a tévedésbe. Nagy Töhötöm, a jezsuita rend egyik kiválósága, átélte az egyházi reform-

törekvések kudarcát '45 előtt és után, majd – egy másik földrészen – ismét engedelmességre, meggyőződésének feladására akarta őt kényszeríteni a felsőbbség. Mint-hogy nem tudta felismerni előjárói szavában a Lélek hangját, az előző téves azonosulás alapján arra a következtetésre jutott, hogy nincs Szent Lélek, s ezért szabadkőművéssé vált. Azt hiszem, nem jó helyen kereste a Lélek hangját.

Olvasom a német püspököknek a hitleri időkben tett nyilatkozatát. Keresem, de nem találok bennük a felhívást a Gonosszal szembeni ellenállásra. Mások sem találták, ezért a vád az egyház ellen. Ha nincs Bonhoeffer vagy Faulhaber, akkor azt kellene mondanom: ne is keresse senki a magas rangú tisztségviselők mondataiban, hallgassák inkább Jägerstettert, a falusi sekrestyést, ő képviseli az evangéliumot. De jó, hogy van Bonhoeffer, mert így nem válunk igazságtalanná, nem esünk át a ló túlsó oldalára. Úgy látjuk azonban, hogy a Lélek, akkor és ott, nem a püspökkari nyilatkozatokból szóla meg, hanem egyes tanúságtevők szavában.

„Az Úr Lelke lebegett a vizek felett” – mondja a Teremtés könyve. És hol lebeg ma, a befejezett teremtés után, a fejlődőnek hitt világban? – teszem fel a kérdést.

A válaszadás érdekében kinyitom a napi újságot. Igen, a napi újságot! Nem imakönyvet, nem a pápai évkönyvet, nem a magyar egyházi almanachot. Nem hitbuzgalmi folyóiratot, teológiai szemlét, még csak nem is a szentek életét. Az emberek életéről akarok olvasni, hogy értelmezni tudjam az emberek életét.

A kép a szokott: e világ fiai küzdenek egymással. Pártok, országok és hatalmi tömbök mérik össze erejüket. Valakik felemelkednek, mások lebuknak. A kormányok kemény kézzel igyekeznek dolgoztatni alattvalóikat, a dolgozók magasabb bérért és jobb életkörülményekért harcolnak. Itt munkanélküliség, ott éhezés, mássutt járványok vannak. Ideológiák készülnek, amelyek a szebb jövőt ígérik. A vallások az istenségekre mutatnak, szertartásokra és erénygyakorlatokra hívják híveiket. A mindennapok nyüzsgésében élünk, miközben a Lélek lebeg a világ felett. A keresztény elmélet szerint ez a világ már más világ, mint az a kezdeti. Ez ugyan bűnbe esett, de megváltott világ. Azt is tudjuk, hogy ki váltotta meg és hogyan. Azt is tudjuk, hogy melyek azok a valóságos nyújtotta lehetőségek, amelyekkel élnünk kell, hogy mi is megváltottak legyünk. A keresztény ember fel is használja ezeket, s négy vagy öt szentség birtokában vesz részt a társadalom életében.

Az emberi lét és magatartás örök veszélye a megmevedés. Az a jelenség, amikor az élet kihál egy forma mögött. Ilyenkor a nem-kreatív elmék rendszereznek és kodifikálnak, s ha még egzisztenciális érdekeik is fű-

zödnek a kodifikált elmélethez, akkor apológiát fejlesztenek ki, cenzori hivatalt létesítenek, minősítenek és ítéletet mondanak a gondolkodás megtiltásától, a publikációs tilalmon, állásvesztésen, kizáráson át esetleg az életvesztésig. Nem, itt nincs Lélek, mivel még a szellem is elmenekült.

Vannak mélyebben fekvő valóságok is, mint egy gazdasági-politikai rendszer. Vannak örökebbnek látszó igazságok is, amelyek egyrészt általánosabbak, másrészt kevésbé materialisak, fizikai erő nem fér hozzájuk. Jézus igazságai ezek közé tartoznak. Ő volt az, aki hatalommal tanított, aki élően, teremtő öntudattal adta elő mindazt, amit az Atyától hallott. Ez a tanítás, akár formáját, akár tartalmát tekintjük, igazi kihívás volt minden elméleti ember, minden rendszerező, értelmező számára. Megjelent egy tanító az ókori vallások világában, és történeteket mondott el, továbbá a tér és idő korlátaival küszködve be akart számolni egy olyan világról, amelyben a Három Egy, ahol szüntelen tevékenység és vonatkozásokban kifejezett önátadás folyik, s ahová meghívása van az embernek.

A zseniális tanítóra való első reflektálást kodifikálta az egyház, és tette vele ugyanazt, amit az ember másféle elméletekkel is tett. Pedig az evangélium nem az első teoretikusé volt, hanem Istené, az első elméletfelépítő gondolkodását – ma így látom – jobban meghatározta saját alkata, mint a magányban kapott látomásai. Az első gondolati építmény ugyanúgy részleges, mint minden más emberi tan. Ez, persze, még nem baj. Ez az emberi tudomány ismertetője. A baj a kodifikáláskor kezdődik, amint kezdődött is, hiszen ugyanúgy kifejlődött az apológia, a cenzúra, a minősítés, az elítélés, kizárás, mint emberi művek esetében a történelemben akárhányszor. Kaptunk egy mechanizmust, amely meglehetősen gépies volt, amely felett a történelem során gyakran lebegett kétségbeesett szárnyacsapkodással a Lélek, mert ezzel a tanítással választ akartunk adni a megosztott, harcoló, ezer gonddal, hiánnyal és szenvedéssel küzdő világnak, de húsz évszázad után látnunk kell, hogy nem sikerült.

Az ember megmentésének valódi története más, mint egy zsidó hagyomány elemeiből összegyűrt abszurd mítosz. Tanúsítják ezt a tan tisztaságáért vívott harcokban kivégzettek, tanúsítják a tan által szentesített háborúkban elpusztultak, s tanúsítja az is, hogy ez az elmélet nem talált elfogadásra a világban, helyes erkölcsi érzékkel bíró emberek nem tudták magukévá tenni, s a társadalom is elmegy mellette, mert a valóságban gyilkolást is eredményezni tudó, kétarcú, fantasztikus alkotás, amelynek valójában azt kellene szolgálnia, hogy az emberek egymást segítve igyekezzenek eljutni a Meghívóhoz, ám a valóságban sokszor éppen hogy szembefordítja egymással az embereket. A téves teológiai nézetek felett sem lebeg Isten Lelke, bármily sokszor emlegetik is.

Natalja Gorbanyevszkaja pár lépéssel előttem állt a birkenauai emlékmű talapzatán, és csendes szavakkal beszélt az ártatlanul kivégzett emberekről. Gorbanyevszkaja 1968-ban tíz társával együtt tüntetett a Vörös Térien azért, mert a szovjet csapatok elvették egy másik nép szabadságát. Hosszú időre pszichiátriai intézetbe zárták. Gorbanyevszkaja felett ott lebegett Isten Lelke.

Karl Lutz, Raoul Wallenberg és Giorgio Perlasca magyar zsidók ezreit mentette meg a haláltól. Wallenberget börtönbe hurcolták, Lutz és Perlasca érdemeit 45 év múlva ismerték el hazánkban. Ámde akár a börtönben, akár a méltánytalanságban, ott lebegett felettük Isten Lelke.

A 60-as évek második felében Alexander Szolzevnyicin laikus szovjet állampolgár a nagybőjti időben levelet intézett Pimenhez, Moszkva és egész Oroszország pátriárkájához. A levél vádirat, amely az ortodox hit tönkretételével, az állam kiszolgáltatásával vádolja Piment. A levélből egy igazhíttű, mélyen megrendült ember hangja csendül ki. A levél írója felett ott lebegett Isten Lelke.

Márton Áron gyulafehérvári püspök másfél évtizedig volt börtönök lakója kereszténysége, magyarsága és meg nem alkuvása miatt. Isten Lelke lebegett felette, akár híres kolozsvári beszédét mondta, akár néma fogoly volt, akár papjainak adott valóban atyai tanácsokat.

Karig Sára laikus nőnek sok ember köszönhetette az életét, mivel nem kímélte magát akkor, amikor sokan meghúzódtak zárt ajtajuk és árja származásuk védőfala mögött. A bőséges jutalomra érdemes nőt a kékcédulázásra tett észrevétele miatt a sarkkörön túli Vorkutába deportálták. Isten Lelke, amint írásai tanúsítják, ott sem hagyta el.

Az ifjú Balogh István Isten Lelkének hatására Szibériába, majd a Csendes Óceán partjára kísérte el a fogságba vetett nemzetközi tiszti tábor. Isten Lelke lebegett felette, amikor a táborban misézett, temetett, és kétszer is inkább a kinn maradást választotta, mintsem azt, hogy a több ezer elhalt fémleplei nélkül térjen haza. Méltó jutalma itthoni bebörtönzése volt, de a Lélek fölötté maradt.

Ott érzem Isten Lelkét mindazokon a politikai vagy vallási tanácskozásokon, ahol a résztvevők az erőszakról lemondva akarják megvitatni és elrendezni közös dolgaikat. Isten Lelke hozza és viszi az üzeneteket országok és kontinensek között, amikor támogatjuk a keresztények béketörekvéseit, amikor elmondjuk, hogy fegyverek nélkül akarunk élni, amikor a kisemmizetteknek adjuk a pénzünket.

Hol fúj a Lélek szele? Nem akarok egyoldalú lenni, s ezért nem fogom azt mondani, hogy a Lélek nem fúj a májusi litániákon, a mátraverébelyi búcsún, a kórusral és zenekarral kísért főpapi miséken, a gyermekkeresztéseken, a misén kívüli szentáldozásokon. Nem fogom azt mondani, hogy a Lélek nem fúj a doboló és zenélő barokk angyalok s a kedvesen csilingelő betlehemek fölött. Nem mondom. Mondom viszont azt, hogy tovább kell fejlődünk a magatartások és cselekvések jézusi értékelésében. Egyre lényegesebbnek érzem a harcot az erőszak és összes következménye ellen. Ami a magatartás tekintetében a gög, az a cselekedetek között az erőszak. Hiszen erőszakkal minden más bűn is rákényszeríthető az emberre. Ahol elszabadul az erőszak, ott ölnék, lopnak, hazudnak és nemi bűncselekményeket követnek el. Megszűnik a szeretet, az igazság, a béke. Nem rögeszme tehát, ha szüntelenül küzdünk az erőszak ellen, hanem céltudatos harc a Bűn középhadával. Azt hiszem, hogy ez korunk egyik nagy felismerése. Ezt képviselte a század első felében Gandhi, a második felében King és persze sok más ismert vagy ismeretlen ember.

Át kell alakítanunk az értékrendünket. Át kell strukturálni az értékek rendszerét. Ez az évszázad arra tanít, hogy nem vallási gyakorlatok, nem az eucharisztikus kongresszusok következtében ment előre az emberiség ügye, hanem annak következtében, hogy valakik fegyvertelenül álltak szemben fegyveres katonákkal; annak következtében, hogy a paradicsom- és tojásesőben haladó, majd köveket is elszenvedő felvonulók nem válszoltak téglákkal brutális ellenfeleiknek. Ha egy keresztény csak annyit tud, hogy hangját meghatottan csavar-

gatja az istentiszteleteken és imádkozásokkor, ha egy pap úgy véli, hogy kétszer annyi ideig kell felemelnie az Ur testét és vérét, miközben elragadtatottan szemléli, féltő, hogy tévedésben van. A városi élet mindennapjai igazolják, hogy könnyebb az embernek tíz percig rajongani az Urért, mint akárcsak arra az öt másodpercre befogni a száját, ami alatt egy meggondolatlan, de gyakorta inkább jól meggondolt bántó mondat kiszalad rajta. És hol vagyunk még akkor a cselekvő szeretet magatartásától! Ez a század azzal lépett előre, hogy az ötvenes évek második felében, a bölcsesség birtokában lévő püspökök mertek összegyülekezni, leülni és vitázni, összefoglalni, mérlegelni és újból vitázni és engedményeket tenni; valamiben szótöbbséggel megállapodni, megjelölni az eltérő véleményeket is, és senkit sem sújtani kiközösítéssel. E gyülekezet felett ott lebegett Isten Lelke, ennek az eseménynek is köszönhető az, hogy ma is hiszünk, és ezt a hitet nem tartjuk méltatlannak az emberhez.

A huszadik század történelme azt tanítja, hogy nem a teológiai-filozófiai rendszerek, ilyen vagy olyan tomizmus, perszonalizmus, új arisztotelianizmus döntött abban, hogy mi volt a viszonya embernek emberhez, or-

szágnak országhoz, hanem az, hogy a népek engedelmeskedtek-e a gyilkosnak, amikor engedelmséget kívánt tőlük, vagy többre tartották lelkiismeretük hangját, mint az erő vagy a csábítás akármilyen mesterkedését. Szándékosan hivatkoztam a lelkiismeretre, s nem Istenre, mert nem akartam különbséget tenni a *dikaiosz*, vagyis igaz emberek között. Istent sokan nem ismerik, ettől még sokakban ott lehet a Lelke. Anélkül, hogy ők maguk tudnának róla.

Itt kell még maradnunk ennél a témánál. Lehet, hogy minden mondat ismert közhely számotokra, de engem fogva tart ez az élmény, 1914, 1919, 1939, 1945, 1949, 1956, 1968, 1981, 1986-89 történései. Szeretném újra és újra átgondolni, világossá tenni azokat a tanulságokat, amelyek egybefonják a vallásos hit és a társadalmi cselekvés világát egyetlen felfogásba és magatartásba, ahol minden szavam és munkámat átjárja a vallásosra és világra szét nem bontott hit, amely egységben gyökerezik az egyetlen Istenben, akinek a kezéből került ki anyag és szellem, transzcendens és világi egyaránt. Hit az egységben látott, egyetlen, teljes világban.

Merza József

(1989)

Megsajnáltam önmagamat

1. Égi, lelki üzenetnek fogom fel, amit egy imádságban megértettem.

Bennem és körülöttem sok probléma gyűlt fel. Soroltam mindezeket a mennyei Atyának. Közben megsajnáltam önmagamat. Körülményeimet, eredményeimet, munkámat, megítélésemet elégtelennek éreztem, gondoltam. Ekkor elindult a lavina:

- felelősöket találtam, persze magamon kívül,
- szerencsétlennek, elhagyottnak, otthontalannak éreztem magamat,
- mindenki mást jobb helyzetben láttam önmagamnál,
- magányosság, elhagyottság vett erőt rajtam,
- mártírnak képzeltem önmagamat, és ebben egy kicsit tetszelegtem is.

2. Ekkor jutottam arra a felismerésre, hogy az önsajnáltnál rosszabb, lehangolóbb, tönkretévőbb, megalázóbb dolog kevés van a világon. Gyorsan kiűztem a lelkemből a sátáni gondolatokat, érzéseket. Megteltem lelki energiával, és elhatároztam: soha többé nem engedek az önsajnálát kísértésének.

3. Azóta tudatosan gyűjtöm, hogy miből keletkezik az önsajnálát, és milyen negatív hatásai vannak.

Az önsajnálát az alapja:

- *Az állandó kritizálásnak, zúgolódásnak.* „Van, aki a virágoskertben is temetőt lát, minden kőben keresztet, minden fában fejfát” (Perlaky Lajos) „Aki elégedetlen önmagával, kivetíti másokra, ezért a maró gúny és kritika” (Montaigne).

- *Az állandó panaszkodásnak, a kimeríthetetlen kifogáskérésnek.* „Hány asszony tetszeleg magának a meg nem értett, méltatlanul kezelt asszony szerepében, pedig alapjában nincs egyéb baja, minthogy túlságosan jól megy a sora. Az ilyenek panaszkodnak állandóan, hogy nem is kellett volna megszületniük, ők emlegetik az öngyilkosságot mint egyetlen méltó választ az élet igazságtalanságaira. Márpedig akik olyan szerencsétlenek, hogy mindenben a fogyatékoságot látják, mindig a mások hibáin rágódnak, minden sértést nyilvántartanak, azoknak az élete epévé változik, mindennapi italuk az

ecet, és mindennapi eledelük a keserűség. Az ilyen maga rohan bele a boldogtalanságába, az ilyen ember azért él, hogy magát meghalni lássa” (Perlaky Lajos: Vigasztalások könyve, 29. o.).

- *A titkolt egoizmusnak, öntörvényűségnek.* Mindenki másnál jobb sorsot akarok magamnak. Ki akarom kerülni a bajokat, nehézségeket, problémákat, katasztrófákat. Másokhoz mérem önmagamat, ezért mindig keserű a valóság. Magamhoz megbocsátó vagyok, másokhoz elviselhetetlenül kemény. Nem segítséget kérek, hanem sajnálatot. Elvárom, hogy önmártíromságomban támogassanak.

- *A mártíromság érzésének.* Engem mindenki kihasznál. Amikor segíteni kell, jó vagyok. A legnehezebb munkát bízzák rám. Az én vállamon van a legnagyobb teher. – Az igazi mártírok, vértanúk azonban a harcban születtek, nem az önsajnálátban.

- *Hogy elveszítjük képességünket arra, hogy másokkal együtt érezzünk.* Az önmaga faragta mártír szájalmas, taszító, lehangoló.

4. Jézus Krisztusnak lett volna miért megsajnálni önmagát. Találkozott gyűlölettel, rosszindulattal. Tanítványai nehezen értették meg igazságait. Többször küzdött az otthontalanság érzésével. Elfogták, megalázták, megkínózták, megölték. De az ő lelke végig egészséges maradt. Mert amit meg tudott oldani a problémák közül, azt megoldotta, amit nem, azt elfogadta, elviselte. Jézus Krisztus soha nem sajnálta meg önmagát, hanem mindig a másik embert.

5. Megértettem, hogy soha nem szabad engedni az önsajnálát kísértésének. Mostani világrendünkben együtt van a jó és a gonosz, az öröm és a fájdalom, a siker és a kudarc, az egészség és a betegség, az erény és a bűn, az élet és a halál.

„Bú-baj közt is szép az élet,
Virágért a tüskét túrd el,
Vedd, mint sorsod közli véled,
Az édeset a keserűvel!” (Herder)

Vincze József